

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup 1

Identificació de l'assignatura

Assignatura / Grup	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I / 1
Titulació	Grau de Psicologia - Primer curs
Crèdits	6
Període d'impartició	Primer semestre
Idioma d'impartició	Castellà

Professors

Professor/a	Horari d'atenció als alumnes					
	Hora d'inici	Hora de fi	Dia	Data d'inici	Data de fi	Despatx / Edifici
Eduardo Rigo Carratalá <i>Responsable</i> e.rigo@uib.es	17:00	17:30	Dimecres	01/09/2019	30/06/2020	Beatriu de Pinós. Despatx 14
	09:00	09:30	Dilluns	01/09/2019	30/06/2020	Beatriu de Pinós. Despatx 14
Albert Flexas Oliver albert.flexas@uib.es	10:30	11:30	Dimarts	01/09/2019	30/06/2020	GC-A111 (Concertar)

Contextualització

La matèria 'Psicologia del desenvolupament al llarg del cicle vital' s'imparteix a primer curs del Grau en Psicologia i està dividida en dues assignatures, aquesta 'Psicologia del desenvolupament al llarg del cicle vital I', que s'imparteix al primer semestre, i la 'Psicologia del desenvolupament al llarg del cicle vital II', que s'imparteix al segon semestre de l'any acadèmic.

Les dues assignatures tenen un caràcter bàsic i fonamental per la formació dels futurs psicòlegs i psicòlogues. En aquesta matèria l'alumnat recorre el camí que va des de la concepció i naixement d'un ésser humà fins a la seva mort, a la llum dels coneixements actuals de la psicologia i les ciències afins i, per tant, des d'una perspectiva multidisciplinària.

Es tracta d'estudiar com canviem, al temps que mantenim la nostra identitat, al llarg dels anys que dura la vida. Com es va iniciar la nostra vida? Com el nou ésser va canviant al llarg dels anys? Quins factors interns i externs influeixen en aquests canvis i com ho fan? Com influïm en la vida dels altres i com aquests influeixen en nosaltres? Com evoluciona la nostra intel·ligència, les nostres emocions, la nostra socialització i la nostra personalitat en els diversos períodes de la vida?

Els coneixements propis de la psicologia del desenvolupament són essencials per a la formació futura de l'estudiant i per a l'exercici de la professió en qualsevol de les seves especialitats. Resulta impossible abordar qüestions relatives a problemes psicològics en qualsevol àmbit de la vida sense comptar amb una bona base formativa en relació al desenvolupament des de la triple perspectiva descriptiva, explicativa i optimitzadora.

Guia docent

Aquesta formació bàsica la pot complementar l'alumnat interessat amb varies assignatures d'oferta optativa (a quart curs): 'Transtorns del Desenvolupament' i 'Transtorns en el desenvolupament del llenguatge i la parla'.

Requisits

Aquesta assignatura no té requisits.

Competències

Específiques

- * Competència 1: (CE8). Conèixer els processos i etapes principals del desenvolupament psicològic al llarg del cicle vital en els seus aspectes de normalitat i anormalitat
- * Competència 2: (CE13). Dominar les estratègies i tècniques per involucrar en la intervenció a les persones destinatàries i proporcionar-les retroalimentació de forma adequada i precisa en el camp de la Psicologia del Desenvolupament
- * Competència 3: (CE14). Domini de la terminologia científica consubstancial als continguts de la Psicologia del Desenvolupament
- * Competència 4: (CE23). Ser capaç de identificar diferències, problemes i necessitats en diferents contextos d'aplicació psicològica al camp de la psicologia del desenvolupament

Genèriques

- * Competència 3: (CT8). Capacitat per treballar en equip i col·laborar eficaçment amb altres persones, incloent equips multidisciplinars

Bàsiques

- * Podeu consultar les competències bàsiques que l'estudiant ha d'haver assolit en acabar el grau a l'adreça següent: http://estudis.uib.cat/ca/grau/comp_basiques/

Continguts

Els continguts s'agrupen en 8 temes que corresponen a la primera part de la matèria de Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital. Els continguts corresponen als conceptes i teories de la psicologia del desenvolupament des del naixement fins la infància intermèdia, amb l'excepció del desenvolupament social i de la personalitat que es veurà a la segona assignatura de la matèria, durant el segon semestre d'aquest primer curs dels estudis de Grau en Psicologia.

Continguts temàtics

Tema 1. Concepte i objecte de la Psicologia del Desenvolupament. Els conceptes bàsics. Antecedents històrics de la Psicologia del Desenvolupament.

1.1. Definició i camp d'estudi: descripció, explicació i predicció–optimització.

1.2. Naturalesa i característiques dels processos evolutius. Les etapes evolutives.

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup 1

1.3. Qüestions i controvèrsies en relació al desenvolupament humà.

1.4. La influència dels processos històric-socials en la concepció del desenvolupament humà.

1.5. Els precursors de la psicologia del desenvolupament.

Tema 2. Teories contemporànies i enfocaments actuals en la Psicologia del Desenvolupament.

2.1. Principals enfocaments teòrics.

2.2. Els conceptes bàsics de les diverses teories.

2.3. Les aportacions de Freud, Piaget, Bandura, Wallon, Vigotsky, Bowlby i Bronfrenbrenner, entre d'altres.

2.4. Els models i tendències en l'actualitat. Noves perspectives de tradició cognitiva. Noves perspectives de tradició socio-cultural.

Tema 3. La investigació en Psicologia del Desenvolupament.

3.1. Dissenys bàsics per a la investigació del desenvolupament: Investigació longitudinal. Investigació transversal. Combinació longitudinal-transversal. Estudis microgenètics. Investigació transcultural i comparativa.

3.2. Limitacions de la investigació del desenvolupament.

3.3. L'ètica de la investigació.

Tema 4. Desenvolupament prenatal i naixement.

4.1. El desenvolupament prenatal.

4.2. Les influències prenatales: transmissió genètica i malalties genètiques, defectes genètics i cromosomopaties.

4.3. Els teratògens: implicació, detecció i prevenció dels agents teratògens i d'altres influències.

4.4. L'estat emocional de la mare.

4.5. Diagnòstic prenatal i assessorament genètic.

4.6. Aspectes culturals i psicològics del naixement.

4.7. El part i les possibles complicacions. La paternitat i la maternitat. Característiques del nou-nat i avaluació de la conducta neonatal.

4.8. El nin prematur i el problema del baix pes. Aspectes psicològics lligats al prematur.

Tema 5. Desenvolupament somàtic i psicomotor en la primera infància i la infància intermèdia.

5.1. La trajectòria del desenvolupament físic.

5.2. Proporcions i mida corporal.

5.3. Nutrició i desnutrició.

5.4. El cicle de la son.

5.5. La síndrome de mort sobtada del lactant.

5.6. Aspectes i seqüències del desenvolupament psicomotor.

5.7. El camí cap al domini psicomotor.

5.8. Desenvolupament físic i aspectes ambientals.

Tema 6. Desenvolupament dels processos sensorials i perceptius en la primera infància.

6.1. El processament de la informació en bebès.

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup I

6.2. Desenvolupament de la percepció visual: agudeses visual, contrast, profunditat, percepció de la forma i reconeixement de cares.

6.3. El desenvolupament dels sentits de l'oïda, l'olfacte i el gust.

6.4. La percepció intersensorial.

6.5. El desenvolupament de l'atenció.

Tema 7. El desenvolupament cognitiu i intel·lectual en la primera infància i la infància intermèdia.

7.1. El sistema cognitiu durant la primera infància. El naixement de la intel·ligència. Els mecanismes d'aprenentatge sensoriomotors.

7.2. El desenvolupament dels esquemes, la permanència de l'objecte i la imitació.

7.3. El qüestionament de l'etapa sensoriomotora: els treballs de Bower, Donaldson, Baillargeon, Meltzoff, Spelke, etc.

7.4. La memòria en la primera infància.

7.5. El desenvolupament cognitiu des de la perspectiva del processament de la informació.

7.6. Intel·ligència pre-operatòria i limitacions. Qüestionaments a l'etapa pre-operacional.

7.7. L'etapa de les operacions concretes. Qüestionaments a l'etapa de les operacions concretes.

7.8. Els orígens socials del desenvolupament.

7.9. El joc simbòlic.

7.10. Les aportacions de la Teoria de la Ment.

7.11. Contribucions de les Teories del Processament de la Informació.

7.12. El coneixement metacognitiu i l'autorregulació. Representació i solució de problemes.

7.13. La teoria de les intel·ligències múltiples de Gardner.

Tema 8. Els inicis de la comunicació i el desenvolupament del llenguatge posterior.

8.1. El desenvolupament del llenguatge: models explicatius de la relació pensament llenguatge.

8.2. Les dimensions del llenguatge.

8.3. Les primeres etapes del desenvolupament del llenguatge. Etapa prelingüística. Les primeres paraules. Estils d'adquisició.

8.4. El llenguatge de dos elements: les primeres combinacions de paraules. Les combinacions de tres elements. El desenvolupament fonològic, morfosintàctic, semàntic i pragmàtic.

8.5. Adquisició del llenguatge i influències culturals.

8.6. Alguns elements socials del llenguatge: el 'llenguatge maternal', les incitacions, turnabouts, atenció conjunta, formats i 'andamiaje'.

8.7. El desenvolupament del llenguatge durant la infància intermèdia. El desenvolupament fonològic, morfosintàctic, semàntic i pragmàtic.

8.8. L'adquisició de les funcions del llenguatge.

Metodologia docent

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup 1

S'exposarà el contingut teòric dels temes a través de classes teòriques (grup gran), seguint diversos textos i lectures de referència que serviran per a fixar els coneixements lligats a les competències previstes. Aquestes classes donaran pas a classes pràctiques (grup mitjà) en les quals s'aplicaran els continguts adquirits a situacions i contextos reals a partir de lectures i comentaris de textos, resolució de problemes, anàlisi de casos, etc., tot la qual cosa permetrà iniciar-se en les competències de l'assignatura. El professorat proposarà a l'alumnat la realització d'activitats d'estudi i treball en grup i individual (preparació de lectures, treballs, etc.) per a la realització dels quals tindran el suport del professorat en tutories programades (grup petit o mitjà) prèviament. En aquestes tutories l'alumnat podrà compartir amb el professorat i amb els seus companys/es els dubtes sorgits, obtenir solució a les activitats i començar a desenvolupar les competències de l'assignatura.

Part d'aquestes activitats i exercicis es realitzaran 'on line' per mitjà de la pàgina de les assignatures de la plataforma de teleducació de la universitat. A més, l'alumnat haurà de desenvolupar per la seva banda estudi i treball autònom individual d'assimilació de la teoria i de les activitats pràctiques realitzades. De tot això hauran de respondre davant el professorat tant exposant els seus treballs i comentant-los en les tutories com realitzant proves escrites de teoria i pràctica.

(L'alumnat que vulgui optar a un itinerari NO PRESENCIAL ha de realitzar una tutoria presencial a principi de curs).

Volum de treball

Aquesta assignatura disposa d'Aula Digital i, per tant, compta amb una plataforma telemàtica que permet integrar en la formació de l'alumnat eines de comunicació, d'ensenyament-aprenentatge i d'avaluació per Internet i, per tot allò, el nombre d'hores presencials es redueix en el percentatge establert a la normativa, augmentant en la mateixa proporció la tasca que l'alumnat realitza on-line.

(L'alumnat que opti per una modalitat NO PRESENCIAL disposa d'un itinerari B que requereix d'una tutoria presencial a principi de curs).

Activitats de treball presencial (1,8 crèdits, 45 hores)

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
Classes teòriques	Classe magistral	Grup gran (G)	La finalitat és oferir a l'alumnat una visió general i coherent dels elements bàsics de cada un dels temes del programa. La metodologia es basarà en l'exposició oral per part del professor amb el suport de presentacions powerpoint i vídeos. S'introduiran elements d'interacció amb l'alumnat.	33
Classes pràctiques	Exercicis pràctics	Grup mitjà 2 (X)	La finalitat és aprofundir en cadascun dels blocs temàtics del programa, mitjançant exercicis de caràcter eminentment pràctic. L'alumnat serà informat del calendari de sessions pràctiques presencials a través de l'Aula Digital. Amb caràcter previ a la sessió presencial, cada estudiant haurà de fer entrega d'una activitat inicial preparatòria per la classe pràctica. Durant les sessions pràctiques es treballarà en grup i/o de forma individual i, posteriorment i sempre en els terminis establerts, es farà entrega de la memòria o informe de pràctiques corresponent. La no assistència a una sessió de pràctiques no exclou de l'obligació de presentar l'informe. En cas que, de forma justificada, s'acrediti la impossibilitat d'assistència, l'alumnat serà responsable de contactar amb el	10

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup 1

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
			professor tan aviat com sigui possible per tal que se li pugui facilitar la tasca a realitzar. Durant les sessions pràctiques es valorarà la implicació i participació de l'alumnat, així com la capacitat de treball en equip.	
Avaluació	Examen de continguts teòrics	Grup gran (G)	La finalitat és avaluar les adquisicions de l'alumnat en funció dels objectius de l'assignatura. La metodologia consistirà en exàmens d'elecció múltiple, vertader/fals, o d'omplir llacunes. Es realitzaran dos parcials eliminators, un al llarg del semestre i un segon en el període complementari d'avaluació. Seran recuperables en el període d'avaluació extraordinària amb un examen escrit de desenvolupament.	2

A començament del semestre hi haurà a disposició dels estudiants el cronograma de l'assignatura a través de la plataforma UIBdigital. Aquest cronograma inclourà almenys les dates en què es faran les proves d'avaluació contínua i les dates de lliurament dels treballs. A més, el professor o la professora informará els estudiants si el pla de treball de l'assignatura es durà a terme a través del cronograma o per una altra via, inclosa la plataforma Aula digital.

Activitats de treball no presencial (4,2 crèdits, 105 hores)

Modalitat	Nom	Descripció	Hores
Estudi i treball autònom individual	Estudi	L'objectiu és la consolidació per part de l'alumnat dels coneixements pràctics i teòrics.	65
Estudi i treball autònom individual	Exercicis en xarxa a l'Aula Digital	La finalitat és avaluar les adquisicions de l'alumnat en funció dels objectius de l'assignatura. La metodologia consistirà en activitats autoavaluables per mitjà de exercicis d'elecció múltiple, vertader/fals, o d'omplir llacunes, així com altre tipus d'exercicis breus. Es programarà una d'aquestes activitats a la finalització de cada tema del programa.	5
Estudi i treball autònom individual	Tasques prèvies a les sessions pràctiques	Amb antelació a cadascuna de les sessions pràctiques presencials, l'alumnat haurà de dur a terme una tasca prèvia que facilitarà la preparació de la sessió. Aquesta tasca haurà de ser entregada dins dels terminis establerts i formarà part de la nota de pràctiques de l'assignatura.	10
Estudi i treball autònom en grup	Treball de camp	La finalitat és que l'alumnat realitzi una observació real d'algun aspecte del desenvolupament i analitzi els resultats a la llum dels coneixements teòrics. Metodològicament, l'alumnat haurà de realitzar l'observació a partir de les propostes del Manual de Pràctiques de l'assignatura o a partir de propostes del propi grup. En aquest primer semestre es presentarà la programació completa del treball. La realització pràctica del mateix es durà a terme en l'assignatura del segon semestre.	25

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup 1

Riscs específics i mesures de protecció

Les activitats d'aprenentatge d'aquesta assignatura no comporten riscos específics per a la seguretat i salut dels alumnes i, per tant, no cal adoptar mesures de protecció especials.

Avaluació de l'aprenentatge dels estudiants

Els exàmens teòrics estaran distribuïts en dos parcials. El primer parcial en el període de classes i el segon parcial en el període d'avaluació complementària. Els parcials no aprovats es podran recuperar en el període d'avaluació extraordinària amb un examen escrit de desenvolupament.

A part dels sistemes d'avaluació indicats més abaix, l'alumnat de l'opció No-presencial (Itinerari B) haurà de realitzar els exercicis d'un dossier especial i un examen pràctic sobre els continguts del dossier.

Tot l'alumnat, per poder superar l'assignatura, haurà d'obtenir la qualificació mínima o apte a cada un dels apartats d'avaluació que es contemplan a l'assignatura.

Frau en elements d'avaluació

D'acord amb l'article 33 del Reglament acadèmic, "amb independència del procediment disciplinari que es pugui seguir contra l'estudiant infractor, la realització demostradorament fraudulenta d'algun dels elements d'avaluació inclosos en guies docents de les assignatures comportarà, a criteri del professor, una menysvaloració en la seva qualificació que pot suposar la qualificació de «suspens 0» a l'avaluació anual de l'assignatura".

Exercicis pràctics

Modalitat	Classes pràctiques
Tècnica	Proves d'execució de tasques reals o simulades (no recuperable)
Descripció	La finalitat és aprofundir en cadascun dels blocs temàtics del programa, mitjançant exercicis de caràcter eminentment pràctic. L'alumnat serà informat del calendari de sessions pràctiques presencials a través de l'Aula Digital. Amb caràcter previ a la sessió presencial, cada estudiant haurà de fer entrega d'una activitat inicial preparatòria per la classe pràctica. Durant les sessions pràctiques es treballarà en grup i/o de forma individual i, posteriorment i sempre en els terminis establerts, es farà entrega de la memòria o informe de pràctiques corresponent. La no assistència a una sessió de pràctiques no exclou de l'obligació de presentar l'informe. En cas que, de forma justificada, s'acrediti la impossibilitat d'assistència, l'alumnat serà responsable de contactar amb el professor tan aviat com sigui possible per tal que se li pugui facilitar la tasca a realitzar. Durant les sessions pràctiques es valorarà la implicació i participació de l'alumnat, així com la capacitat de treball en equip.
Criteris d'avaluació	Assistir a un 80% de les classes pràctiques presencials i dur a terme la tasca proposada, tot aplicant els coneixements adquirits a casos i situacions pràctiques. Durant les sessions de treball pràctic presencial es podrà treballar de forma individual o en grup (en funció de la tasca i el moment) i, per tant, serà important tenir presents aspectes de convivència i treball en equip tals com la participació activa i respectuosa amb el grup, la responsabilitat individual i grupal i el compromís amb l'elaboració de les tasques encomanades.

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup 1

Es determinaran els criteris d'avaluació per a cada informe de pràctiques a cada sessió presencial i/o a través de l'Aula Digital.

Percentatge de la qualificació final: 25% amb qualificació mínima 5

Examen de continguts teòrics

Modalitat	Avaluació
Tècnica	Proves objectives (recuperable)
Descripció	La finalitat és avaluar les adquisicions de l'alumnat en funció dels objectius de l'assignatura. La metodologia consistirà en exàmens d'elecció múltiple, vertader/fals, o d'omplir llacunes. Es realitzaran dos parcials eliminators, un al llarg del semestre i un segon en el període complementari d'avaluació. Seran recuperables en el període d'avaluació extraordinària amb un examen escrit de desenvolupament.
Criteris d'avaluació	Obtenir un mínim de qualificació de 5. Les preguntes tindran quatre opcions de resposta. Les respostes contestades incorrectament restaran 0,33. En el cas de les preguntes vertader/fals, el descompte serà d'un punt. L'examen extraordinari de recuperació serà escrit tipus desenvolupament.

Percentatge de la qualificació final: 40% amb qualificació mínima 5

Exercicis en xarxa a l'Aula Digital

Modalitat	Estudi i treball autònom individual
Tècnica	Sistemes d'autoavaluació (recuperable)
Descripció	La finalitat és avaluar les adquisicions de l'alumnat en funció dels objectius de l'assignatura. La metodologia consistirà en activitats autoavaluables per mitjà de exercicis d'elecció múltiple, vertader/fals, o d'omplir llacunes, així com altre tipus d'exercicis breus. Es programarà una d'aquestes activitats a la finalització de cada tema del programa.
Criteris d'avaluació	Realitzar els exercicis dins dels terminis i horari marcat per cada activitat i obtenir un mínim de qualificació de 3.

Percentatge de la qualificació final: 3% amb qualificació mínima 3

Tasques prèvies a les sessions pràctiques

Modalitat	Estudi i treball autònom individual
Tècnica	Proves de resposta breu (no recuperable)
Descripció	Amb antelació a cadascuna de les sessions pràctiques presencials, l'alumnat haurà de dur a terme una tasca prèvia que facilitarà la preparació de la sessió. Aquesta tasca haurà de ser entregada dins dels terminis establerts i formarà part de la nota de pràctiques de l'assignatura.
Criteris d'avaluació	Amb anterioritat a cadascuna de les sessions pràctiques presencials l'alumnat tindrà al seu abast, a través de l'Aula Digital, la tasca prèvia, que podrà variar en funció de la pràctica. El termini per a l'entrega de cada tasca prèvia estarà establert a l'Aula Digital i serà sempre anterior a la realització de la sessió presencial.

Percentatge de la qualificació final: 7%

Treball de camp

Modalitat	Estudi i treball autònom en grup
Tècnica	Informes o memòries de pràctiques (recuperable)
Descripció	La finalitat és que l'alumnat realitzi una observació real d'algun aspecte del desenvolupament i analitzi els resultats a la llum dels coneixements teòrics. Metodològicament, l'alumnat haurà de realitzar l'observació a partir de les propostes del Manual de Pràctiques de l'assignatura o a partir de propostes del propi grup. En

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	21302 - Psicologia del Desenvolupament al llarg del Cicle Vital I
Grup	Grup 1

aquest primer semestre es presentarà la programació completa del treball. La realització pràctica del mateix es durà a terme en l'assignatura del segon semestre.

Criteris d'avaluació Lliurar la planificació del treball de camp dins el període marcat i obtenir l'apte del professorat responsable de la seva correcció.

Percentatge de la qualificació final: 25%

Recursos, bibliografia i documentació complementària

Relació de referències bibliogràfiques de l'assignatura.

Bibliografia bàsica

Berger, K.S. (2007). *Psicología del desarrollo: Infancia y Adolescencia* (7ª edición). Madrid: Edit. Mèdica Panamericana.

Craig, G.J., & Baucum, D. (2009). *Desarrollo Psicológico* (9ª edición). Mexico: Prentice Hall-Pearson.

Damon, W., & Lerner, R.M. (2015). *Handbook of Child Psychology* (7ª edición). New York: John Wiley & Sons (4 volúmenes).

Feldman, R.S. (2007). *Desarrollo psicológico a través de la vida* (4ª edición). México: Pearson Educación.

Kail, R.V., & Cavanaugh, J.C. (2006). *Desarrollo Humano. Una perspectiva del ciclo vital*. Madrid: Paraninfo-Thompson.

Papalia, D., Wendkos, S., & Feldman, R.D. (2009). *Desarrollo humano* (11ª edición). México: McGraw-Hill.

Bibliografia complementària

La bibliografia complementària, classificada per temes, es pot trobar a l'Aula Digital de l'assignatura.

Manual de propostes orientatives pel Treball de camp:

González, A.M., Fuentes, M.J., De la Morena, M.L. & Barajas, C. (1995). *Psicología del Desarrollo: Teoría y Prácticas*. Málaga: Aljibe.

Altres recursos

Veure altres recursos a l'Aula Digital de l'assignatura.

